

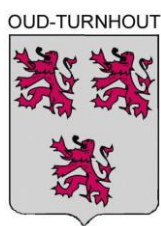

ADAK RAPPORT 13

Proefsleuvenonderzoek aan de campus Blairon in Turnhout

S. DELARUELLE & J. VAN DONINCK

De Archeologische dienst Antwerpse Kempen is een projectvereniging van de gemeenten Beerse, Oud-Turnhout, Turnhout en Vosselaar met steun van de Vlaamse gemeenschap en de provincie Antwerpen.

Colofon

Opdrachtgever	Katholieke Hogeschool Kempen (KHK)
Project	Turnhout-Lokerenstraat
Projectcode	o8007
Vergunning nr.	2008/149
Auteurs	Stephan Delaruelle & Jef Van Doninck
Kaarten & plannen	Stephan Delaruelle (©NGI/GIS Vlaanderen)
Foto's & tekeningen	Jef Van Doninck
Omslagontwerp	Hanna Maes
ISBN	/

© AdAK , september 2008

Samenvatting

Tussen 11 en 15 augustus 2008 werd door de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in samenwerking met de Katholieke Hogeschool Kempen (KHK) een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd aan de campus Blairon in Turnhout. Aanleiding voor het onderzoek is de geplande bouw van een nieuwe campus van de Hogeschool, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem bevinden.

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door de toekomstige bebouwing van de percelen. Hiervoor werden vijf parallelle proefsleuven aangelegd. In totaal werd hierbij 1659 m² onderzocht van een gebied van 1,54 ha. Dit komt neer op bijna 11 % van het terrein.

Uit het proefsleuvenonderzoek bleek dat een groot gedeelte van het terrein reeds was verstoord door de bouw en afbraak van de gebouwen en loodsen van de voormalige kazerne Blairon. Op de tussenliggende gedeeltes bleek het terrein echter grotendeels onverstoord, waarbij de ongeroerde bodem zich op sommige plaatsen vlak onder het maaiveld bevond.

In wp 2 werden enkele greppels en (paal)kuilen vastgesteld, die op basis van enkele scherven in de late middeleeuwen konden worden gedateerd. Een beperkte uitbreiding leverde geen structuur op. Bovendien bleken twee van de drie greppels ook nog in wp 3 en 4 voor te komen. Vermoedelijk gaat het hier om sporen van de eerste ontginning van het gebied. Daarnaast werden enkele recente greppels en tal van leiding- en rioleringsleuven aangetroffen, die ongetwijfeld te maken hebben met de kazerne Blairon.

De sporen die werden aangetroffen in de proefsleuven geven geen aanleiding voor verder onderzoek op deze locatie. De terreinen kunnen daarom worden vrijgegeven voor de bouw van een nieuwe campus.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Landschappelijk kader	6
2.1	Geologie en geomorfologie	6
2.2	Bodemkunde	6
3	Historisch en archeologisch kader	7
4	Onderzoeksstrategie	8
5	Resultaten	10
5.1	Sporen en structuren	10
5.2	Vondsten	14
6	Conclusie en aanbevelingen	15
6.1	Conclusie	15
6.2	Aanbevelingen	15
	Literatuur	15
	Lijst van afbeeldingen	16
	Lijst van Bijlagen	17

1 Inleiding

Tussen 11 en 15 augustus 2008 werd door de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in samenwerking met de Katholieke Hogeschool Kempen (KHK) een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd aan de campus Blairon in Turnhout. Het plangebied bevindt zich langsheen de Lokerenstraat, kadastraal gekend als (Afd.3) sectie O nr. 372 A3.

Aanleiding voor het onderzoek is de geplande bouw van een nieuwe campus van de Hogeschool, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem bevinden.

Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Lokerenstraat in Turnhout

Tijdens het onderzoek werd een totale oppervlakte van 1659 m² onderzocht. Het veldteam bestond uit Stephan Delaruelle en Jef Van Doninck (AdAK). Het graafwerk werd uitgevoerd door Vangeel Wegenbouw nv.

Figuur 1.2. Sfeerfoto van het terrein voor de aanvang van de werken

2 Landschappelijk kader

2.1 Geologie en geomorfologie

Het centrum van Turnhout bevindt zich integraal op pleistocene dekzanden. Tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan (ca. 120.000-13.000 jaar geleden) werd vanuit de drooggevalen Noordzeebedding door de polaire wind sediment aangevoerd, die het volledige gebied bedekte met een dik pakket zand. Dit varieert in dikte tussen de 30 cm op de hogere delen tot 5 m in de valleien van de oorspronkelijke Oud-Pleistocene afzettingen.

Deze zandafzettingen werden tijdens de laatste koude fase, het Laat-Glaciaal (ca. 13.000-10.000 jaar geleden) door verstuiwingen van de tijdelijk onbevoren bodems omgewerkt tot lange oost-west verlopende zandruggen. Het water zocht zich een weg in de lager gelegen gedeeltes tussen de zandruggen, waardoor hier beekvalleien ontstonden.

2.2 Bodemkunde

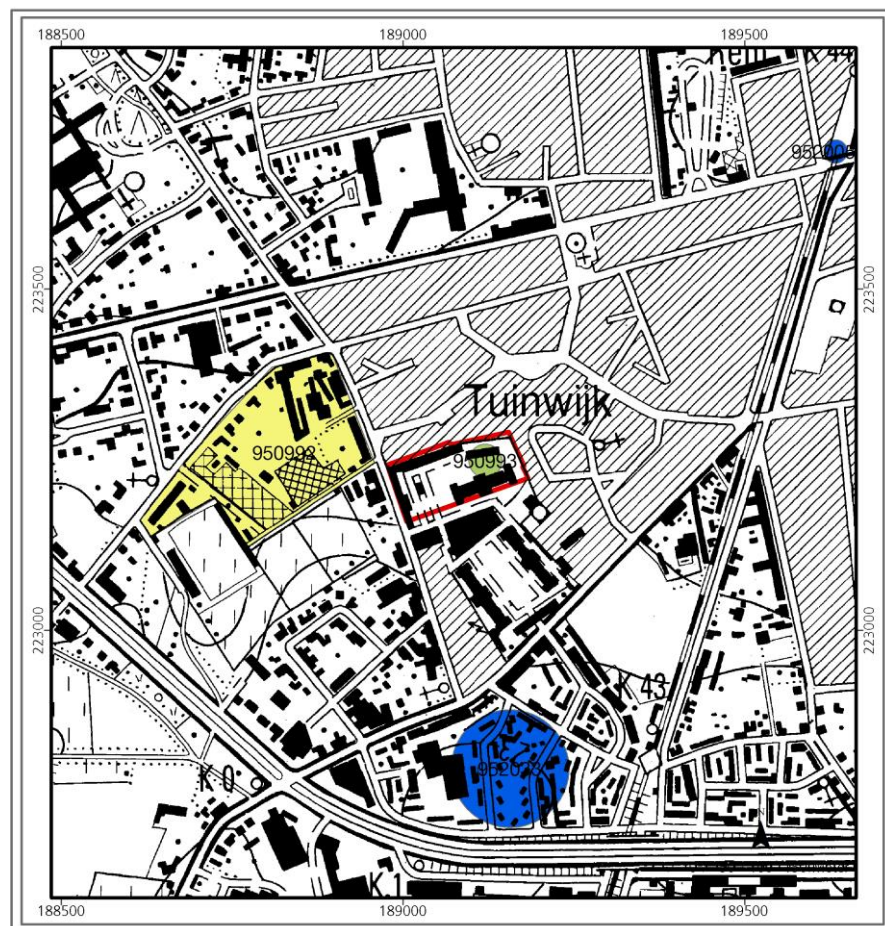
Het centrum van Turnhout binnen de ring werd niet gekarteerd tijdens de opnames voor de bodemkaart. Op oude historische kaarten zoals die van Vandermaelen (1848) maken de terreinen deel uit van een uitgestrekt heidegebied.

Onderzoek van de ongestoorde bodemprofielen bevestigde dat het terrein pas laat in gebruik is genomen. Op enkele lagergelegen delen van het terrein kon nog een intact podzolprofiel worden vastgesteld. Op de andere gedeeltes van het terrein was nog een verbrokkelde podzol vast te stellen.

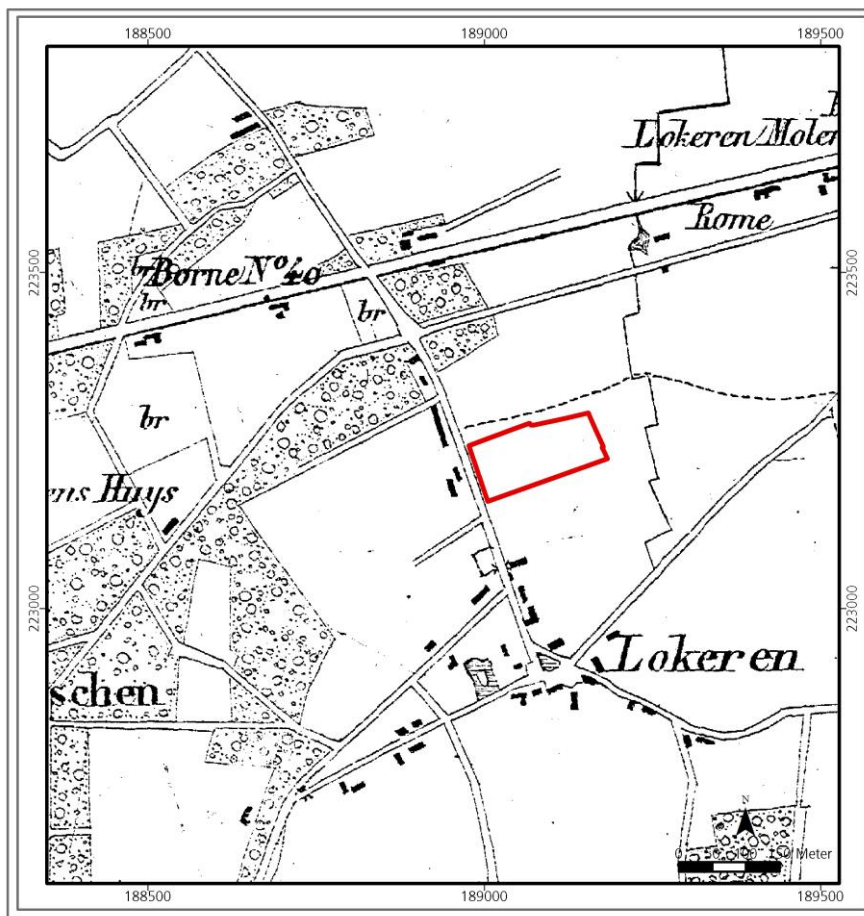
3 Historisch en archeologisch kader

Het plangebied bevindt zich net ten noorden van het oude gehucht Lokeren, waarvan momenteel alleen nog de Kapel en de Lokerenstraat als relictten overblijven. De driehoekige structuur van de dries van het gehucht, zoals nog zichtbaar op de kaart van Vandermaelen (1846) is volledig verdwenen onder de ringweg rond Turnhout.

Figuur 2.1. Vindplaatsen binnen en in de omgeving van het plangebied. Geel: Bronstijd; groen: ijzertijd; blauw: nieuwe tijd.

Binnen en rond het plangebied zijn een aantal meldingen in de centrale archeologische inventaris bekend. Binnen het plangebied is er sprake van de vondst van een grafmonument uit de vroege ijzertijd, de zogenaamde "Tuimelschen Berg" (CAI 950993). In 1860 werd hierin bij het slechten van de heuvel een urne met deksel aangetroffen (Stroobant 1903). Vlakbij werden aan het Hof Ter Duinen eveneens scherven van enkele urnen aangetroffen in een heuvel (CAI 950992). Op basis van de beschrijving dateren deze vermoedelijk eerder in de bronstijd.

Figuur 3.1. Situering van het plangebied op de kaart van Vandermaelen (1848).

4 Onderzoeksstrategie

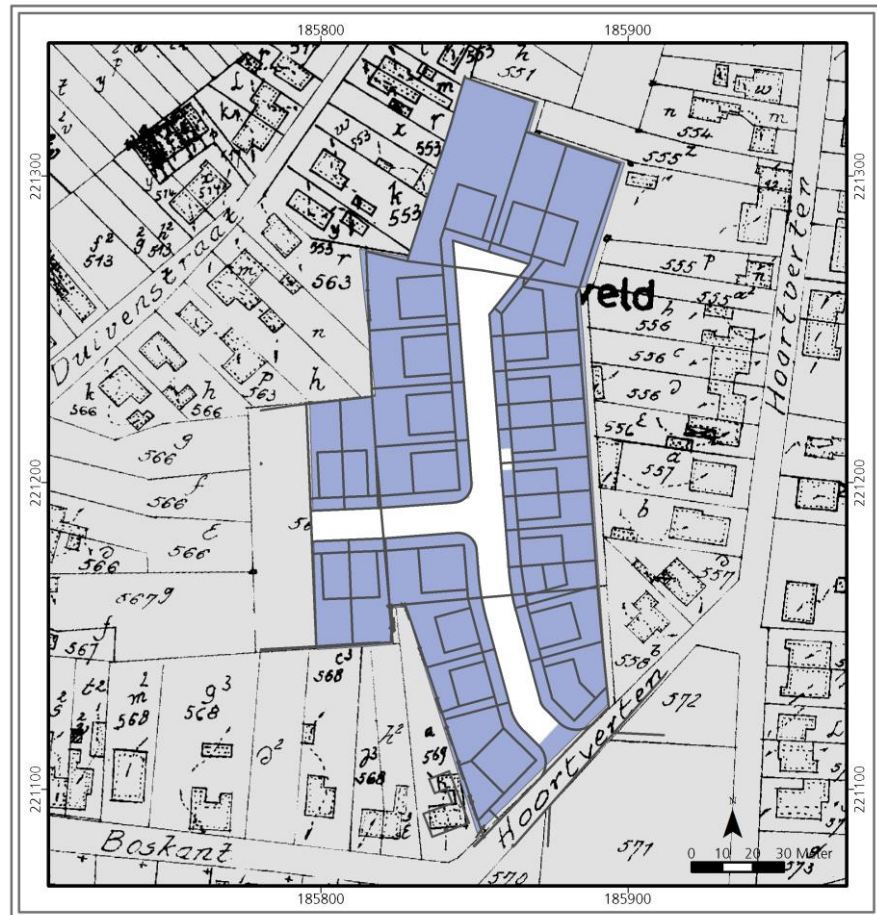
Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door de toekomstige bebouwing van de percelen en de aanleg van de wegenissen. Omwille van praktische redenen werd geopteerd om eerst het uitgraven van de cunet voor de wegenissen archeologisch op te volgen en eventueel nadien een aanvullend proefsleuvenonderzoek uit te voeren op de bouwkvavels.

Het wegcunet werd 10 m breed uitgegraven, zodat ook de zone waar later kabels en leidingen van de nutsvoorzieningen komen te liggen werd onderzocht. De noord-zuid gerichte wegkoffer (wp 1) was 163 m lang, de oos-west gerichte zijtak (wp 2) was 50 m lang. In totaal werd 2315 m² onderzocht van een gebied van 1,56 ha. Dit komt neer op 14,8 % van het terrein.

De werkputten werden in het vlak ingetekend op schaal 1/100, de sporenrijke zones op schaal 1/50 op watervaste polyesterfolie. De vaste meetpunten werden gekoppeld aan de

punten die door een landmeter waren uitgezet met een GPS-gerefeerde *total station* en gekoppeld aan het gerefeerde verkavelingsplan.

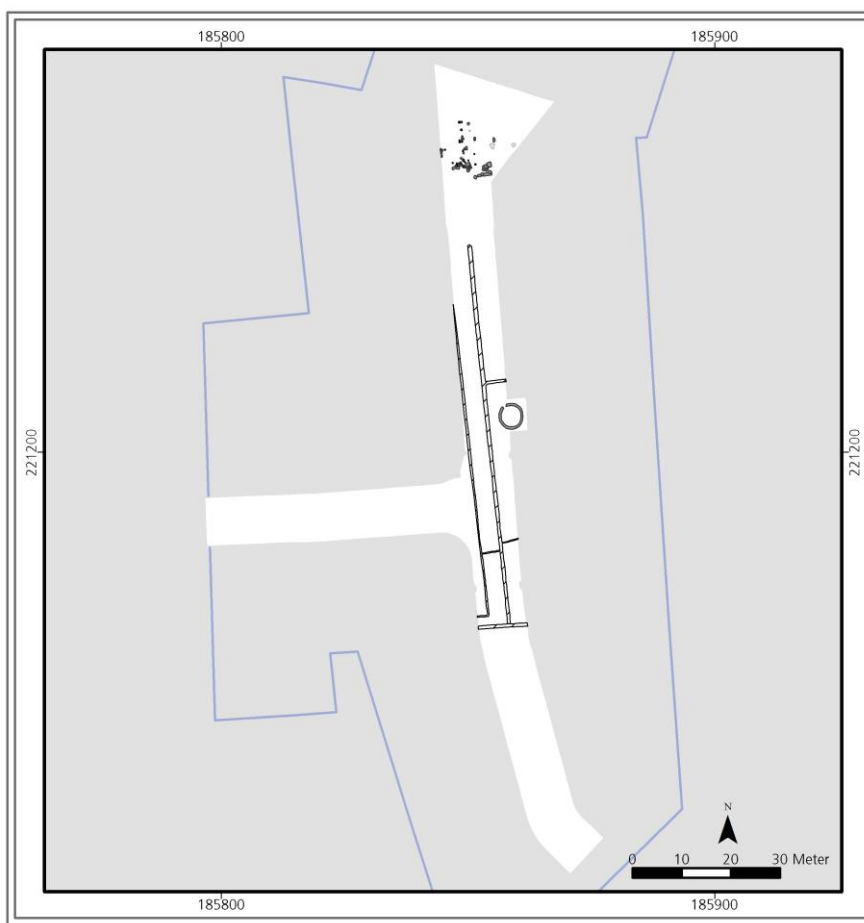
Figuur 4.1. Verkavelingsplan met aanduiding van het onderzochte gedeelte van de wegkoffer.

Het vlak en de profielen zijn fotografisch geregistreerd. Het merendeel van de sporen in de noordelijke zone van wp 1 werd gecoupeerd voor verdere evaluatie en selectie.

5 Resultaten

5.1 Sporen en structuren

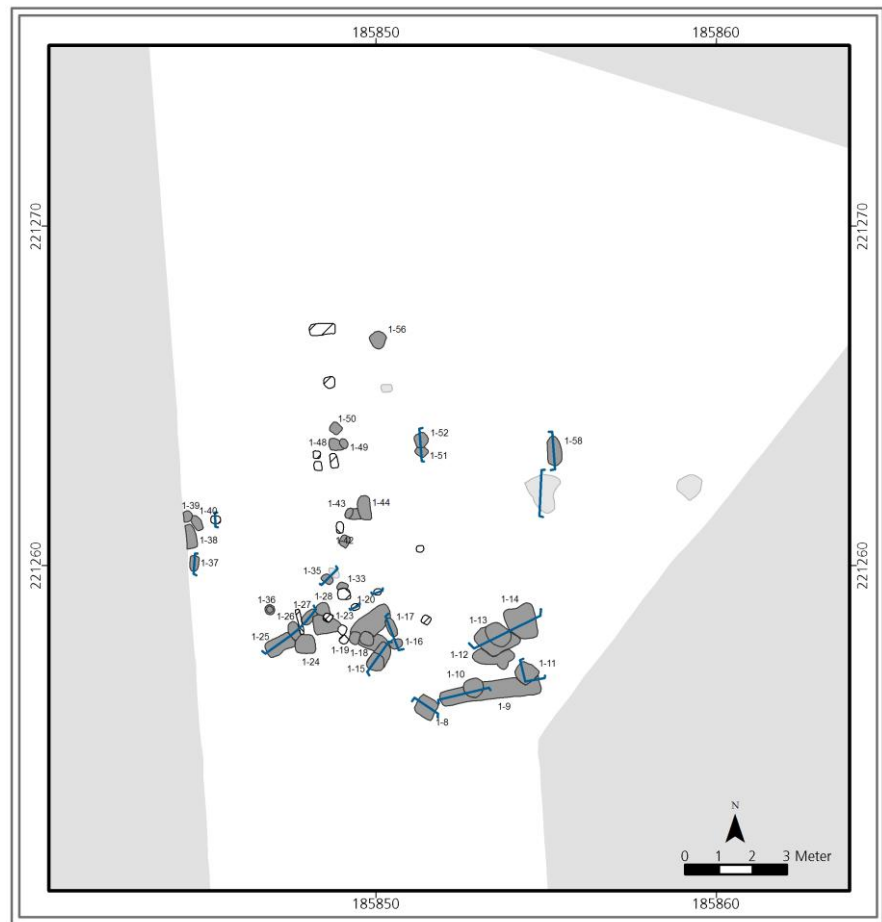
In totaal werden 59 sporen geregistreerd, waarvan 52 mogelijk archeologisch relevante sporen. Het gaat hier in het merendeel over mogelijke paalkuilen of kuilen, een kringgreppel en enkele recente perceelsgreppels. Het merendeel van de sporen bevond zich in het hogergelegen noordelijke gedeelte van het plangebied. Hier bevonden zich geclusterd op de overgang van hoog naar laag tal van kuilen en paalkuilen.

Figuur 5.1. Overzicht van de aangelegde wegkoffer met de aangetroffen sporen

Ongeveer in het midden van de wegkoffer werd een cirkelvormige greppel vastgesteld. Daarnaast bevonden zich in het centrale gedeelte een greppelsysteem voor de afwatering van het terrein naar de oost-west lopende gracht.

De sporen in het noordelijke gedeelte hadden grotendeels een gevlekte zanderige vulling, die een snelle opvulling van de sporen met de uitgegraven zavel verraadde.

Figuur 5.2. Detail van de noordelijke sporencluster in wp 1

Figuur 5.3. Spoor 12 tot 14 in de coupe. De gevlekte vulling is kenmerkend voor een groot deel van de sporen op de site

Enkele zwartgrijze (paal)kuilen waren duidelijker leesbaar en leken qua vorm en vulling mogelijk deel uit te maken van een of meerdere structuren uit de volle of de late middeleeuwen. Tijdens het couperen bleek echter het grootste gedeelte van de sporen

eerder onregelmatig uitgegraven en eerder kuil dan paalkuil. Slechts een beperkt aantal sporen bleek een duidelijke aflijning naar onder toe te hebben en was effectief als kuil of paalkuil te herkennen. De scherpe aflijning van deze sporen roept echter vragen op naar de datering. In geen van de sporen werd enig vondstenmateriaal aangetroffen. In de vulling van de sporen werd geregeld spikkels van baksteen vastgesteld.

Figuur 5.4. Kuil 24 in de coupe. Dit scherp afgelijnde spoor bleek uiteindelijk eerder een losse kuil dan een deel van een structuur

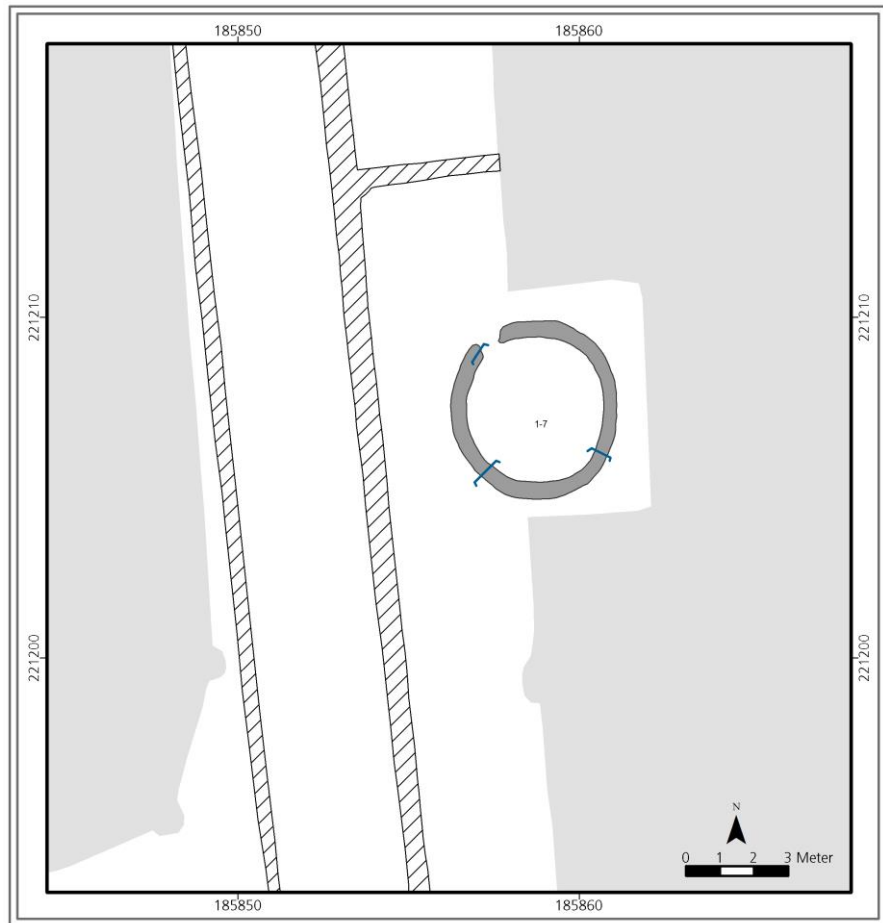
Vermoedelijk gaat het hier dus eerder om subrecente sporen, waarvan het merendeel vermoedelijk semi-natuurlijk zijn gevormd door het aanplanten en uitdoen van bomen. Geen van de sporen bleek deel uit te maken van een structuur.

Figuur 5.5. Kringgreppel in het vlak na de uitbreiding

In het centrale gedeelte werd naast enkele recentere greppels een merkwaardig cirkelvormig greppeltje vastgesteld, dat zich slechts voor een gedeelte in de wegkoffer

bevond. Bij uitbreiding van het vlak bleek het effectief om een kringgreppel te gaan. Het spoor had een buitendiameter van 5,30 m. De greppel was ca. 50 cm breed.

Figuur 5.6. Detail van de centrale zone met kringgreppel

De scherpe aflijning en de gevlekte vulling van het spoor wees echter eerder op een subrecente datering voor deze structuur. In het vlak konden bovendien nog de spadesteken worden herkend waarmee de greppel was aangelegd. Stratigrafisch gezien was het spoor pas leesbaar onder de afdekkende cultuurlaag. Er werden in functie van een evaluatie drie doorsneden gemaakt van de greppel. Hierbij kon worden vastgesteld dat deze op de diepste punten nog maximaal 5 cm diep was bewaard. De onderbreking in het noorden is eerder te wijten aan een slechte bewaring van het spoor, dat in oorsprong volledig rond moet zijn geweest. Noch tijdens het opschaven van het spoor in het vlak als bij het uitgraven van de coupes konden vondsten worden verzameld die uitsluitend konden geven over een (recente) datering van dit spoor. Centraal was geen spoor van een eventuele begraving te zien. Hoogstwaarschijnlijk gaat het hier niet om een grafmonument, maar eerder om een randfenomeen van landbouwactiviteiten uit de late middeleeuwen of het begin van de nieuwe tijd. Mogelijk gaat het hier om een afwateringsgreppeltje dat rondom een hooiopper is uitgegraven om het hooi droog te houden. De vlakke bodem en de duidelijk afgetekende spadesteken lijken er op te wijzen

dat het greppeltje snel werd uitgegraven. Vergelijkbare structuren werden reeds meermaals aangetroffen in middeleeuwse landelijke nederzettingen. Deze zijn doorgaans voorzien van een centraal geplaatste paal, waarrond het hooi werd gestapeld (Meijlink & Lanzing 2006: 321).

5.2 Vondsten

Tijdens het onderzoek konden geen vondsten worden verzameld. Alle onderzochte sporen bleken steriel aan vondstenmateriaal. Hierdoor is het ook niet mogelijk enig uitsluitsel te geven over de datering van de sporen.

Figuur 5.7. Detail van kringgreppel spoor 7 in het vlak met de duidelijk herkenbare spadesteken

6 Conclusie en aanbevelingen

6.1 Conclusie

Tijdens het archeologisch onderzoek van de wegkoffer binnen de verkaveling Hoortverten in Vosselaar werd een sporencluster aangetroffen in het noordelijke gedeelte van het plangebied, op de overgang naar de meer hooggelegen gronden. Centraal werd bovendien ook een cirkelvormige greppel vastgesteld. Gezien de afwezigheid van een duidelijke structuur en de onregelmatige vorm van de sporen werd een groot deel van de sporen verder onderzocht door middel van een coupe. Hieruit bleek dat het hier voor het grootste gedeelte om semi-natuurlijke sporen ging, naast een aantal recentere afsluitingspalen. De overgebleven kuilen leken in de coupe te scherp afgelijnd, zodat hiervoor eerder een datering in de nieuwe tijd kan worden vermoed. In de vulling werden evenwel geen vondsten aangetroffen die deze datering kunnen bevestigen.

De kringgreppel is vermoedelijk een restant van een hooiopper uit de nieuwe tijd. Hiervoor zijn vergelijkbare parallellen bekend uit de volle middeleeuwen, maar de scherpe aflijning van de vulling met duidelijk herkenbare spadesteken laten een meer recente datering vermoeden.

6.2 Aanbevelingen

De archeologische prospectie wees uit dat er zich geen waardevolle archeologische sporen in de wegkoffer bevonden en er een kleine kans is op de aanwezigheid van archeologische sporen op de bouwkavels langsheen de wegkoffer. Daarom wordt aanvullend archeologisch onderzoek op deze locatie weinig zinvol geacht. De terreinen kunnen worden vrijgegeven voor de verkaveling.

Literatuur

STROOBANT L. 1903. Exploration de quelques tumuli

Lijst van afbeeldingen

Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Hoortverten in Vosselaar	5
Figuur 1.2. Sfeerfoto van het terrein voor de aanvang van de werken	6
Figuur 2.1. Bodemkundige opname van het gebied rond de site.	7
Figuur 3.1. Situering van het plangebied op de kaart van Vandermaelen (1848).	8
Figuur 4.1. Verkavelingsplan met aanduiding van het onderzochte gedeelte van de wegkoffer.....	9
Figuur 5.1. Overzicht van de aangelegde wegwegkoffer met de aangetroffen sporen	10
Figuur 5.2. Detail van de noordelijke sporencluster in wp 1	11
Figuur 5.3. Spoor 12 tot 14 in de coupe. De gevlekte vulling is kenmerkend voor een groot deel van de sporen op de site	11
Figuur 5.4. Kuil 24 in de coupe. Dit scherp afgelijnde spoor bleek uiteindelijk eerder een losse kuil dan een deel van een structuur.....	12
Figuur 5.5. Kringgreppel in het vlak na de uitbreiding	12
Figuur 5.6. Detail van de centrale zone	13
Figuur 5.7. Detail van kringgreppel spoor 7 in het vlak met de duidelijk herkenbare spadesteken	14

Lijst van Bijlagen

Bijlage 1 Sporenlijst

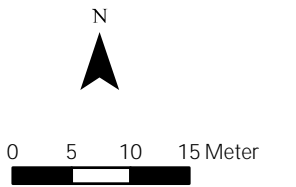
Bijlage 2 Allesporenkaart

Bijlage 1 Sporenlijst

WP	Spoor	Vlak	Afmetingen vlak		Vorm	Vulling	Inclusies	Kleur	Interpretatie	Datering	Vondstnr.
			Lengte	Breedte							
2	2-1	1	305	45	LIN	ZMF	AW	ZWGR	GR	LME	v 001
2	2-2	1	32	30	OVL	ZMF	/	ZWGR	PK	LME	
2	2-3	1	62	28	ARH	ZMF	/	ZWGR	PK/KL	LME	
2	2-4	1	275	60	LIN	ZMF	/	ZWGR	GR	LME	
2	2-5	1	50	30?	OVL	ZMF	/	ZWGR	PK/KL	LME	
2	2-6	1	310	48	LIN	ZMF	/	BRGR	GR	LME/NT	
2	2-7	1	110	52	ARH	ZMF	/	ZWGR	KL	LME/NT	
2	2-8	1	250	65	LIN	ZMF	/	ZWGR	GR	LME/NT	
2	2-9	1	80	80	RND	ZMF	/	BRGR	KL	LME/NT	
2	2-10	1	248	52	LIN	ZMF	/	GRBR	GR	LME/NT	
2	2-11	1	248	48	LIN	ZMF	/	GRBR	GR	LME/NT	
3	3-1	2	232	47	LIN	ZMF	/	ZWGR	GR	LME	
3	3-2	3	232	45	LIN	ZMF	/	ZWGR	GR	LME	
4	4-1	4	244	48	LIN	ZMF	/	ZWGR	GR	LME	

- Legende
- Kadaster lijn
  - Kadaster
  - Recent spoor
  - Verstoring
  - Spoor
  - Werkput
  - 08007 Plangebied

Turnhout-Lokerenstraat